

IBROYIM YUSUPOV ASARLARINI O'QITISH METODIKASI

Bekbergenova Mariya Do'sbergenovna,
Ajiniyoz nomidagi NDPI Qoraqalpoq adabiyoti kafedrası,
filologiya fanlari nomzodi, professor
bekbergenova53@mail.ru

Annotatsiya. I.Yusupov asarlarini o'qitish metodikasi o'quvchilarga uning ijodini chuqurroq tushunishga yordam beradigan turli pedagogik usullardan foydalanishni taqozo etadi. Klaster tarmoq usulidan foydalanib, uning lirik asarlarini o'rganishda keng tushunchalar beriladi. Shu bilan birga, vizual materiallar, video va audio texnologiyalar yordamida o'quvchilarning tasavvuri va qiziqishi oshiriladi.

Kalit so'zlar. Metodika, klaster usuli, vizual materiallar, texnologiyalar, lirik asarlar.

IBRAYIM YUSUPOV'UN ESERLERINI O'GRETME METODOLOJISI

Bekbergenova Maria Dosbergenovna
Ajiniyaz adına NDPI Karakalpak edebiyati bölümü,
filoloji bilimleri adayı, professor

Özet. I.Yusupov'un eserlerini öğretme metodolojisi, öğrencilerin onun eserlerini daha derinlemesine anlamasına yardımcı olan çeşitli pedagogik yöntemlerin kullanılmasını gerektirir. Küme ağ yöntemi kullanılarak, onun lirik eserlerini incelemek için geniş bir anlayış sağlanır. Aynı zamanda, görsel materyaller, video ve ses teknolojileri yardımıyla öğrencilerin hayal gücü ve ilgisi artırılır.

Anahtar kelimeler. Metodoloji, küme yöntemi, görsel materyaller, teknolojiler, lirik eserler.

МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ ПРОИЗВЕДЕНИЯМ ИБРАИМА ЮСУПОВА

Бекбергенова Мария Досбергеновна,
Кафедра каракалпакской литературы НГПИ имени Ажинияза,
кандидат филологических наук, профессор

Аннотация. Методика преподавания произведений И.Юсупова требует использования различных педагогических методов, помогающих учащимся глубже понять его творчество. С помощью кластерной технологии представляются широкие понятия для изучения его лирических произведений. Кроме того, использование визуальных материалов, видео и аудио технологий способствует расширению воображения и интереса учащихся.

Ключевые слова. Методика, кластер методика, визуальные материалы, технологии, лирические произведения.

METHODOLOGY OF TEACHING WORKS IBRGAIMA YUSUPOVA

Bekbergenova Maria Dosbergenovna,
Ajiniyaz NSPI Karakalpak literature department,
candidate of philological sciences, professor

Annitiation. The methodology of teaching Ibrohim Yusupov's works involves using various pedagogical methods to help students gain a deeper understanding of his creativity. By applying the clustering method, broad concepts of his lyrical works are presented. Additionally, the use of visual materials, video, and audio technologies enhances students' imagination and interest.

Keywords. *Methodology, cluster method, visual materials, technologies, lyrical works.*

O'zbekiston Qahramoni, O'zbekiston va Qoraqalpog'iston xalq shoiri I. Yusupovning ijodi qoraqalpoq adabiyoti tarixida katta o'rin egallaydi va bizning milliy she'riyatimizning rivojlanish tarixiy bosqichlarining eng baland cho'qqisi hisoblanadi. Shuning uchun I.Yusupovning asarlarini o'rganish bugungi adabiyotshunoslik ilmining va adabiyotni o'qitish nazariyasi va metodikasi fanining muhim masalalaridan biri hisoblanadi.

Umumta'lim maktablarida I.Yusupovning ijodi adabiy portret sifatida o'qitiladi. Shoir ijodiga sharh yozish uchun klaster usulidan foydalanish kerak. Chunki bu usul asosida shoir ijodiga butunlay keng tarzda tushuncha berish mumkin. Klaster texnologiyasi bu tarmoqlanish usuli bo'lib, u o'quvchilarga ma'lum bir mavzuni tarmoqlarga bo'lib chuqur o'rganishlariga yordam beradi.

O'quvchilar I. Yusupovning hayoti va asarlari bo'yicha boshlang'ich sinfdan boshlab tushunchaga ega. Ularning shoir haqidagi bilimlarini esga tushirish maqsadida savol tashlanadi. Taxtaga quyoshning surati chizilib, undan nur sochish kerak.

"O'qituvchi darslikdan va I.Yusupov ijodi bo'yicha yozilgan olimlarning ilmiy tadqiqotlaridan foydalangan holda, keng va aniq qilib, shoirning hayoti, asarlari haqida to'liq tushuncha bera olishi kerak. Buning uchun o'qituvchi chuqur nazariy bilimga va shoir asarlari bo'yicha keng ma'lumotga ega bo'lishi kerak. Shuning uchun ham o'qituvchidan mavzuni tushuntirishda kasbiy bilim, pedagogik, metodik mahorat talab etiladi" [1.87.]

I.Yusupovning ijodi bo'yicha ko'plab ilmiy ishlar qilgan [2.510.]. Klaster metodi bilan o'qitishda, birinchi navbatda, shoir asarlari tilga olinadi. O'quvchilarga tanish bo'lgan Qoraqalpog'iston Respublikasining madhiyasi bilan boshlash to'g'ri bo'ladi. I.Yusupov shoir ekanligini ko'rsatadigan asarlari tarmoqqa tiziladi. Keyinchalik 1955 yili chiqqan «Бахыт lirikasy» she'rlar to'plamiga kirgan asarlari «O'atan muxabbati», «Paxtakesh baba», «Institut yesteliklari», «Kynshyg'ys jolao'shysy» to'plamiga kirgan «Kynshyg'ys jolaushysy» «Qara tal», «Kegeyli», «Al- Beruniy tuo'ylg'an jerde», «Oylar» to'plamiga kirgan she'rlardan «Qydiretli shynar haqqynda qosyq», «Tasqyn bolyp ag'yp ot», «Jeti asyym» she'rlar to'plamiga kirgan «Shybyg'ys synsa shynardy», «Alty qollar», «Jeti asyym», «Qobyz», «Nog'aylarga», «Qaraqalpaqy kerp maqtama kezimshe», «Tally jag'yystag'y yeske tysirio'ler», «Shogirme», «Tuo'g'an jer», «Sekseo'il», «Tök tao'yndag'y oylar», «Ao'yl, ao'yl» yana boshqa she'rlarini slaydga terib o'quvchilarga ko'rsatish mumkin.

I.Yusupov yozuvchi: 1963-yili uning «G'arby tutag'y guz» ocherk, «Seydan garmy» geo'ishi» hikoya, «Yesten shyqras yeki tyn» hikoya, «Shayyrdy baxty» maqola, «Nokiste baxar» yumor, «Jasaryp, jayna, Qon'yrat» (yozuvchining yo'l daftaridan), «Haptedegi segiz jigit» (yozuvchining yo'l daftaridan), Shoirning publitsistik asarlari «Səo'ir-Shyg'ys samaly», «Paxta xalqymyzdy maqtanyshy» va b.

I.Yusupov dramaturg: A.Shamuratov bilan hamkorlikda «Qyryq qyz» pesasini yozgan. 1966-yili «Omirebek lakky» komediyasi, 1986-yili «Iskender patshany tyi» dramasi 1973-yili «Əjiniyaz» operasining librettosini yaratdi.

I.Yusupov adabiyotshunos: Uning qoraqalpoq adabiyotining masalalari bo'yicha «Lirika haqqynda soylesio'» (1956), «O'atandarlyk urystan keyingi qaraqalpaq poeziyasyny» (1956), «Xalyq shayyry Abbaz Dabylov» (1958), «Dala orfeyi» (1975), «Qaraqalpaqstan Maktumqulyyny yekynshi shayyrylyq Uatany» (1959), «Maqtumquly ham qaraqalpaq ədebiiyaty» (1957), «Maqtumqulyyny shyg'armalaryn ao'daryo'dag'y ayym alag'atlyklar haqqynda» (1983) kabi bir qancha maqolalarning muallifi.

I.Yusupov tarjimon: Shoir o'z ona tiliga dunyo xalqlarining eng mashhur shoirlarining asarlarini tarjima qilgan. Shular ichida A.S. Pushkinning, M.Yu.Lermontovning, T.Shevchenkoning, Vilyam Shekspirning sonetlarini, Umar Xayyomning ruboiylarini, Alisher Navoiy va Hofizning g'azallarini, Bayronning, Gyotening, Geyne, Shillerning va h.k. asarlarini tarjima qilgan. Ushbu badiiy tarjimalar orqali bizning adabiyotimizga yangi lirik shakllar, mavzular

va obrazlarni olib kirdi, shunday qilib, milliy adabiyotimizni g'oyaviy-badiiy, shakliy jihatdan har tomonlama boyitdi.

I.Yusupov - Vatan farzandi: Uning har bir lirik she'rlarida Vatanga chuqur muhabbat tuyg'ulari kuylanadi.

*Tuo 'ylasañ dese mag'an jyz ret,
Tekte usy jerde tuo 'ylar yedim,
Jalañ ayaq may torýraqty shañg'ýtýp,
Barlyq soqpag'ýnan juo 'ýrar yedim
Burqyp aqqan ыlay suo 'ýn Əmio'diñ,
Jyzlerime syrtip juo 'ýnar yedim,
Bunda tereñ tamыр urgan terekpen,
Uatan mag'an men O'atang'a kerekpen.» [4.]*

Shuningdek, I.Yusupov ijodi bo'yicha umumta'lim maktablarida o'quvchilarga chuqur va keng ma'lumotlar berishda zig-zag, insert, loyiha va h.k. usullaridan foydalanish mumkin. Ayniqsa, loyiha usulida o'qitish nazariy bilimlarga tayanib, amaliy masalalarni yechishda yordam beradi. Masalan I. Yusupovning poemalarini o'qitishda loyiha usulining imkoniyatlari katta.

I.Yusupov asarlarini o'qitishda vizual materiallardan (rasmlar, xaritalar, videomateriallar) foydalanish o'quvchilarning tasavvurini kengaytiradi. Masalan, asar ichidagi muhim voqealar yoki obrazlar haqida slayd-shou yaratib, o'quvchilarga ko'rsatish mumkin. Bu metod matnni yanada jonli va qiziqarli qilishga yordam beradi.

Shuningdek, texnologiyalarni qo'llash orqali o'quvchilarga asarlarni yangi formatlarda taqdim etish mumkin. Masalan, video va audio fayllar, podkastlar yoki interaktiv dasturlar yordamida asarlarni o'rganish yanada qiziqarli va oson bo'ladi. O'quvchilarga kitobni o'qish o'rniga u haqidagi qisqa video yoki animatsiyalarni ko'rsatish, ularning o'rganish jarayonini yanada samarali qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Ibroyim Yusupov asarlarini o'qitishning qiziqarli va samarali metodlari yordamida o'quvchilar nafaqat adabiyotga bo'lgan qiziqishlarini oshiradilar, balki o'z fikrlarini mustahkamlash, ijodiy fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini ham rivojlantiradilar. Bu metodlar o'quvchilarga nafaqat o'qish, balki o'z fikrlarini erkin ifodalash va mustaqil o'rganish imkoniyatlarini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Palymbetov K., Pirniyazov I., Berdimuratova R.. Ədebiyatty oqytyo' metodikasy. Metodikalıy qollanba, – Nėkis.
2. Paxratdinov Ə., Allambergenov K. Bekbergenova M. XX əsir qaraqalpaq ədebiyatı tarıyxı. – Nėkis, «Qarakalpaqstan», 2011.
3. Allambergenov K., Orazımbetov Q., Paxratdinov Á., Bekbergenova M. XX ásir qaraqalpaq ádebiyatı tariyxı. II bólim. – Tashkent, Sano-standart. 2018.
4. Yusupov I. Tañlamalı shıyg'armaları. Ysh tomlyq. – Nėkis: «Bilim», 2018.